

Titlul I. Caracterizarea generală a dreptului civil

Capitolul I. Introducere în studiul dreptului civil

Secțiunea 1. Conceptul de „drept civil”. Dreptul civil ca știință de ramură și dreptul civil ca ramură a sistemului de drept în considerarea Codului civil de la 1864

§1. Sensurile noțiunii de „drept civil”

1. Ca regulă generală, termenul „drept”^[1] adaugă diferite atribute, primind astfel diferite sensuri și semnificații^[2].

a) În primul rând, prin „**drept obiectiv**” înțelegem totalitatea normelor juridice adoptate de organele statului în scopul reglementării relațiilor dintre oameni în cadrul societății. În acest caz, dreptul este definit în raport cu obiectul său, mai precis în raport cu relațiile sociale supuse reglementării, alcătuind un ansamblu de reguli juridice (legi, decrete, decizii, hotărâri etc.), care guvernează conduita oamenilor și asigură exercitarea drepturilor acestora.

Ansamblul regulilor juridice stabilite de autoritatea statală – ansamblu care alcătuiește dreptul obiectiv, prin care se urmărește asigurarea realizării scopurilor generale ale vieții sociale – constituie premisa necesară existenței societății. Reguliile juridice implică în esența lor categoria de necesitate, asigurând cadrul de manifestare a libertății. Reguliile edictate în scopul reglementării raporturilor

^[1] Cuvântul „drept” derivă din latinescul **directus** – adverb indicând direcția, direct, fără ocol, de-a dreptul; adjectiv arătând diferitele însușiri (linie dreaptă, drum drept etc.), cu sens figurat, metaforic, însemnând: potrivit dreptății, adevărului, întemeiat, corect, echitabil etc. Pentru substantivul drept, latinii foloseau cuvântul *ius* (lege, drept, dreptate); așadar, luat în sens metaforic, cuvântul „drept” desemnează ceea ce este conform cu norma (legea); îl găsim cu aceeași semnificație la francezi (*droit*), la englezi (*right*), la italieni (*diritto*), la germani (*Recht*), la spanioli (*derecho*), la ruși (*pravo*) etc. În limba engleză, cuvântul **law** desemnează dreptul obiectiv, iar cuvântul **right** dreptul subiectiv. În limba franceză, cuvântul **Droit** (cu literă mare) este folosit pentru dreptul obiectiv și *droit* sau *droits* (plural) pentru dreptul subiectiv. A se vedea Gh. Boboș, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 5; N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1996, p. 44.

^[2] A se vedea Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a XI-a, revizuită și adăugită de M. Nicolae și P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 15; C. Munteanu, O. Ungureanu, *Drept civil. Partea generală*, Ed. Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2011, p. 8; G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 1; C.T. Ungureanu, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 1.

dintre persoane fizice și juridice alcătuiesc „dreptul obiectiv civil”, iar ansamblul acestor reguli desemnează **dreptul civil** ca ramură de drept^[1].

Mai precizăm că totalitatea normelor de drept în vigoare la un moment dat formează **dreptul pozitiv**^[2]; acesta este dreptul obiectiv în dinamica sa^[3]. **Dreptul pozitiv** poate fi înțeles în contrast cu **dreptul natural**. În timp ce dreptul pozitiv este emanația puterii legislative, dreptul natural este un mănunchi de **principii superioare și intangibile**, care se impun oricăror autorități statale, el existând indiferent de timp și spațiu, dar care poate contribui la activitatea de normare a relațiilor sociale, la formarea dreptului pozitiv, la substanța dreptului *pozitiv*.

b) În al doilea rând, prin „**drept subiectiv**” se înțelege prerogativa (facultatea, posibilitatea) unei persoane de a avea o anumită conduită, de a îndeplini anumite acte juridice, adică de a-și exercita drepturile prevăzute și ocrotite **de dreptul obiectiv**, precum și de a pretinde persoanei obligate să aibă o comportare corespunzătoare dreptului său, ce poate fi impusă la nevoie prin forța de constrângere a statului. În acest caz, **dreptul este definit în raport cu subiectul său**.

Dreptul subiectiv reflectă puterea juridică pe care o poate exercita o persoană, în limitele impuse de prescripțiile dispozițiilor normelor juridice. Drepturile subiective constituie expresia manifestării voinței libere a omului, a personalității sale, jalonată numai de poruncile, de opreliștile cuprinse în regulile juridice edictate de organele statale^[4]. Dreptul subiectiv exprimă **categoria de libertate**^[5]. Dreptul subiectiv exprimă măsura conduitei pe care trebuie să o aibă persoanele în cadrul raportului juridic civil^[6].

^[1] Dreptul civil, până la intrarea în vigoare a Codului civil în anul 2011, a fost analizat și considerat ca ramură a sistemului unitar de drept. **Rămâne de văzut dacă mai vorbim de ramură de drept sau domeniu de drept.**

^[2] „*Autoritatea care consacră normele generale sau individuale de drept pozitiv are desigur, prin definiție, competența exclusivă de a aprecia care norme sunt drepte și a le consacra ca atare, dar nu se poate spune, ca principiu, că ea ar avea dreptul de a voi cu intențiune in Justiția. Normele de drept pozitiv sunt emise, în cazul cel mai rău, cel puțin sub pretext că sunt juste. În acest sens, de altfel, trebuie interpretate, ca un principiu care nu suferă discuțiune. Dacă și acest pretext lipsește, ele pot reprezenta voința unui nebun sau nu se manifestă decât ca o afirmațiune a forței brutale.*

În această ipoteză ele nu mai sunt «drept», în orice caz ele nu mai sunt «drept just» și prin urmare nu mai sunt drept adevărat; ele sunt atunci în acest sens rezultatul unei erori juridice, voite sau nu.

*Se poate astfel spune, credem, că în orice caz, elementul formal al conștiinței juridice își găsește aplicațiunea în dreptul pozitiv, căci normele dreptului pozitiv, oricare ar fi ele, trebuie să fie emise cel puțin cu pretențiunea – sinceră sau nu – de a realiza justiția” – M. Djuvara, *Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Biblioteca Facultății de Drept, București, citat de P.M. Cosmovici în *Introducere în dreptul civil*, Ed. All, București, 1993, p. 23.*

^[3] A se vedea Gh. Boboș, *op. cit.*, p. 6; N. Popa, *op. cit.*, p. 45.

^[4] Astfel cum arată P.M. Cosmovici, „*drepturile subiective*” au fost contestate de unii teoreticieni, rămași izolați, care au elaborat „*teoria relativității drepturilor*” sau teoria „*drepturilor funcții*”, bazată pe faptul că exercițiul drepturilor se subordonează exigențelor societății care poate impune limitări uneori atât de grave, încât drepturile devin relative și se vor exercita numai în funcție de aceste exigențe – P.M. Cosmovici, *op. cit.*, p. 11.

^[5] A se vedea N. Popa, *op. cit.*, p. 45.

^[6] A se vedea *infra*, Titlul al II-lea, Capitolul al III-lea, Secțiunea a 2-a.

c) Într-un al treilea sens, prin „**drept civil**” înțelegem dreptul civil ca știință juridică de ramură, parte a științelor juridice, care are ca obiect studierea dreptului civil ca ramură a sistemului unitar de drept din România.

d) Într-o a patra accepție, termenul „**drept civil**” desemnează ramura drept civil, ca ansamblu de norme juridice ce reglementează relațiile sociale care formează obiectul dreptului civil. Ramura de drept civil este parte a sistemului unitar de drept din România.

§2. Dreptul civil ca știință de ramură și ca ramură a sistemului de drept în considerarea Codului civil de la 1864

2.1. Științele juridice și știința dreptului civil

2. Știința, în general, se înfățișează ca un ansamblu sistematic de cunoștințe veridice despre natură, societate și gândire, formate și dezvoltate pe baza practicii sociale.

Cunoștințele privind un anumit domeniu al realității obiective (natură ori societate) sau al realității subiective (psihic, gândire) se încheagă într-o știință atunci când ele sunt sistematizate pe baza unor principii, a unor legități fundamentate într-o teorie.

Se admite, în prezent, că sistemul general al științelor în raport cu domeniile cunoașterii și existenței se divide în următoarele subsisteme: **științele naturii** – fizica, chimia, biologia, zoologia, astronomia, botanica, geologia etc.; **științele sociale** – studiază activitățile omului și societatea; **științele gândirii** – logica, matematica, lingvistica, cibernetica etc. Științele care studiază societatea și gândirea, adică omul, formează subsistemul **științelor umaniste**.

Un grup aparte de științe îl reprezintă științele acțiunii (interacțiunea dintre natură și societate), cum sunt: științele tehnice, științele medicale, științele educaționale etc.^[1]

Subsistemul științelor sociale se ocupă de cercetarea și studierea diferitelor procese, fenomene și laturi ale vieții sociale și cuprinde, în raport cu obiectul de studiu, științe de sine stătătoare constituite în subsisteme de științe. Subsistemul științelor sociale cuprinde următoarele grupe de științe (constituite în subsisteme de științe): **științele de tip nomotetic** (nomologic), care studiază legile și relațiile funcționale cu privire la diferite laturi ale activității umane – economia politică, politologia, sociologia, demografia, psihologia etc.; **științele istorice**, care studiază și interpretează trecutul; **științele juridice** și **cercetarea epistemologică a științei**, disciplină filozofică ce studiază teoria cunoașterii științifice.

Științele juridice alcătuiesc un subsistem în cadrul științelor sociale, având ca obiect de studiu statul și dreptul, legitățile obiective ale existenței și evoluției

[1] *Dicționar enciclopedic român*, Ed. Politică, București, 1966, vol. IV, p. 590-593; Gh. Boboș, *op. cit.*; N. Popa, *op. cit.*, p. 6, I. Dogaru, *Drept civil român. Tratat*, vol. I, Ed. Europa, Craiova, 1996, p. 15-16.

statului și dreptului, formele concret-istorice ale statului și dreptului, corelațiile cu diferite componente ale realității sociale, instituțiile juridice, domeniile relațiilor sociale supuse reglementării juridice, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, participarea oamenilor la circuitul juridic, ca titulari de drepturi și obligații juridice.

3. Științele juridice, componente ale subsistemului științelor sociale, se constituie într-un subsistem al științelor juridice alcătuit din: științe juridice generale, ca Teoria generală a statului și dreptului; științe juridice istorice, ca Istoria generală a dreptului, Istoria dreptului românesc, Istoria doctrinelor juridice; științele juridice de ramură, ca știința dreptului constituțional, știința dreptului administrativ, știința dreptului civil, știința dreptului penal etc.; științele juridice auxiliare, ca: medicina legală, criminalistica, statistica judiciară, sociologia juridică, logica juridică.

4. Știința dreptului civil face parte din subsistemul științelor juridice care, alături de alte subsisteme de științe, alcătuiesc subsistemul științelor sociale. Acesta din urmă împreună cu științele naturii și științele gândirii formează sistemul cel mai larg, respectiv sistemul științelor.

Știința dreptului civil este o știință de ramură. Știința dreptului civil sau dreptul civil ca ramură a științei juridice are ca obiect de cercetare normele juridice aparținând dreptului civil în strânsă legătură cu relațiile sociale ce formează obiectul de reglementare al dreptului civil. În concluzie, știința dreptului civil cercetează și studiază dreptul civil ca ramură de drept, parte a sistemului unitar de drept din România.

2.2. Definirea dreptului civil ca ramură de drept în doctrina juridică anterioară anului 2011

5. Literatura de specialitate consemnează, de-a lungul timpului, diferite definiții formulate de teoreticienii dreptului, care, practic și esențial, prezintă aceleași elemente de conținut, dar o parte dintre acestea adăugând, iar altele renunțând la unele elemente sau utilizând diferite expresii interpretabile. Reținem principalele definiții propuse pentru dreptul civil^[1].

„Dreptul civil sau privat este acela care reglementează raporturile particularilor dintre ei, și care este propriu unei națiuni (ius proprium civitatis)”^[2].

^[1] În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Constantin Eraclide precizează că dreptul civil propriu-zis sau dreptul privat „este colecțiunea legilor care au ca obiect a regula interesele respective ale particularilor între ei, în tot ceea ce privește afacerile relative la persoanele, la bunurile și la convențiile lor”. **„Privatum ius ad singularum utilitatem spectat”.**

^[2] D. Alexandresco, *Explicația teoretică și practică a dreptului civil român, în comparație cu legile vechi și cu principalele legislații străine*, Tomul I, Ed. Curierul judiciar, București, 1906, p. 34. În prima jumătate a secolului XX, alți civilişti au caracterizat dreptul civil. Astfel, M.B. Cantacuzino scria în 1921: „Orice societate organizată de Stat, se ocupă întâi de reglementarea sa lăuntrică,

Într-o opinie, „dreptul civil este acea ramură a dreptului unitar al statului care reglementează raporturile patrimoniale în care părțile figurează ca subiecte egale în drepturi, raporturile personale nepatrimoniale în care se manifestă individualitatea persoanei, precum și condiția juridică a persoanelor fizice și a persoanelor juridice în calitatea lor de participanți la raporturile juridice civile”^[1].

Luând ca model această definiție, dar integrând între elementele caracteristice **scopul** dreptului civil, într-o altă definiție se precizează că dreptul civil este acea ramură de drept „care reglementează o parte însemnată a raporturilor patrimoniale și a raporturilor personale nepatrimoniale strâns legate de individualitatea persoanei, raporturi în care părțile figurează ca subiecte egale în drepturi, condiția juridică a persoanelor fizice și aceea a persoanelor juridice, în scopul dezvoltării și perfecționării relațiilor sociale, al afirmării multilaterale a personalității umane”^[2].

Într-o lucrare a Editurii Academiei, dreptul civil este definit ca fiind „acea ramură a dreptului unitar al României care reglementează unele raporturi patrimoniale în care părțile figurează ca subiecte egale în drepturi, ca și unele raporturi personale nepatrimoniale legate de individualitatea persoanei, condiția juridică a persoanelor fizice și a altor subiecte colective de drept civil în calitatea lor de participanți la raporturile juridice civile”^[3].

Într-o definiție mai concisă, dreptul civil „este acea ramură care reglementează raporturi patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoanele fizice și persoanele juridice aflate pe poziții de egalitate juridică”^[4]. Asemănător este definit dreptul civil și de un alt teoretician, care afirmă că „dreptul civil este acea ramură a dreptului unitar român care reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale ce constituie obiectul de reglementare juridică între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică”^[5].

Tot astfel, într-o altă definiție^[6] se reține că „dreptul civil este ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale care se stabilesc între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică”.

adică națională. Dar raporturile prin care membrii unei societăți vin în contact unii cu alții sunt de două naturi. Indivizii din sânul unei societăți se întâlnesc întâiu cu privire la interesele lor individuale, și în asemenea caz, dreptul intervine cu reglementarea și cu sancțiunile sale pentru ca ciocnirea intereselor individuale să nu fie în contradicție cu binele obștesc. Aceste raporturi formează obiectul dreptului civil sau mai exact privat, cu ramificațiunea dreptului comercial privitor la raporturile derivate din acte de comerț”, în *Elementele dreptului civil*, Ed. Cartea Românească S.A., București, 1921, p. 17. În anul 1940, M. Rarincescu preciza că „dreptul civil este acea ramură a dreptului pozitiv care se ocupă numai de acele raporturi dintre oameni, în care oamenii lucrează ca simpli particulari”, în *Noțiuni de drept civil*, București, 1940, p. 26.

[1] A. Ionașcu, *Drept civil. Partea generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 3.

[2] O. Calmuschi, în *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1989, p. 19.

[3] S. Brădeanu, I. Rucăreanu, *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1967, p. 36.

[4] Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a II-a, revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Trușcă, Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L., București, 1998, p. 31.

[5] I. Dogaru, *Drept civil român. Tratat*, vol. I, Ed. Europa, Craiova, 1999, p. 24.

[6] G. Boroi, *Drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 2.

Mai largă sub aspectul precizării categoriilor de raporturi juridice este o altă definiție, care apreciază că „**dreptul civil român este acea ramură a dreptului privat care reglementează raporturi patrimoniale și personale nepatrimoniale intervenite între persoane fizice, între acestea și persoane juridice, între persoane juridice care se află pe poziții de egalitate juridică, precum și condiția juridică a persoanelor fizice și a persoanelor juridice, în calitatea lor de participanți la raporturile juridice civile**”^[1].

6. În lucrările noastre^[2] anterioare am definit dreptul civil ca „acea ramură a dreptului privat care reglementează raporturi patrimoniale și personale nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice, aflate pe poziție de egalitate juridică, precum și condiția juridică a persoanelor fizice și persoanelor juridice, în calitatea lor de subiecte ale raporturilor juridice civile.

2.3. Aprecieri asupra definițiilor formulate în doctrina juridică civilă sub vechea reglementare

7. Definițiile prezentate mai sus cuprind, esențial, **aceleași elemente** cu privire la caracteristicile fundamentale ale dreptului civil, dar au, în același timp, și **elemente de formă și de conținut care le diferențiază**. Fără a ne propune o analiză critică și completă a definițiilor prezentate, evidențiem trăsăturile comune și principalele elemente care le diferențiază. Ca elemente comune avem în vedere:

- domeniul de reglementare, adică obiectul dreptului civil, circumscris raporturilor patrimoniale și raporturilor nepatrimoniale (personale nepatrimoniale);
- participanții la raporturile juridice, adică subiectele raportului juridic civil, persoanele fizice și/sau persoanele juridice;
- egalitatea juridică a subiectelor raportului de drept civil.

Elementele care le diferențiază se referă la „scopul reglementării” și la „condiția juridică a persoanei fizice și juridice”^[3].

În legătură cu „**scopul**” și „**condiția juridică a persoanei**” ca elemente caracteristice pentru definiția dreptului civil, s-au exprimat opinii pentru includerea lor ori pentru înlăturarea lor fără a considera că sunt necesare eventuale aprecieri^[4].

8. Într-adevăr, în opinia noastră, „**scopul**” nu este un element definitoriu specific numai pentru dreptul civil, ci mai degrabă el definește întregul sistem de drept. Sigur că și normele dreptului civil au un scop, și anume de a asigura, garanta și apăra atât participarea persoanelor la raporturile juridice civile, cât și drepturile subiective civile ale acestora. Dar, pe de o parte, scopul este inclus în chiar

[1] T. Pop, *Drept civil român. Teoria generală*, Ed. Lumina Lex, București, 1993, p. 9.

[2] I.R. Urs, S. Angheni, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, vol. I, Ed. Oscar Print, București, 1998, p. 26.

[3] S. Brădeanu, I. Rucăreanu, *op. cit.*, p. 36 și O. Calmuschi, *op. cit.*, p. 19.

[4] Gh. Beleiu, *op. cit.*, p. 3; I. Dogaru, *op. cit.*, p. 23.

esența normei civile, în formele de obiectivare a normelor și în mijloacele specifice de acțiune, iar, pe de altă parte, scopul dreptului civil este subsumat scopului dreptului în general de organizare și disciplinare a comportamentului omului în relațiile sociale, de apărare a drepturilor esențiale și a protecției sociale^[1].

Ni se pare cel puțin neștiințific a admite că fiecare ramură de drept are un scop propriu, distinct de scopul sistemului de drept, al dreptului în ansamblul său, de îndată ce relația dintre ramura de drept și sistemul de drept este de la parte la întreg, cu atât mai mult cu cât, pentru constituirea ramurilor de drept, scopul nu este un criteriu definitoriu, caracteristic^[2].

În realitate, scopul dreptului civil este de a reglementa cât mai bine raporturile dintre persoane, fiind inclus în scopul general al dreptului, reflectat de principiile fundamentale și determinat de izvoarele materiale.

9. „Condiția juridică a persoanelor fizice și a persoanelor juridice”, așa cum am văzut mai sus, este un element comun al majorității definițiilor consemnate în doctrina de specialitate.

Ne punem, alături de alți autori^[3], întrebarea: este sau nu este „*condiția juridică a persoanelor*” element definitoriu necesar a fi subliniat în definiția dreptului civil^[4]?

Pentru a răspunde la această întrebare, credem că trebuie să observăm cel puțin două aspecte.

Primul are în vedere conținutul sintagmei „*condiția juridică*”. Prin „**condiție juridică a persoanei fizice și a persoanei juridice**” se poate înțelege „*statutul juridic*” al acestora sau „*regimul*” lor juridic, cuprinzând ansamblul normelor juridice care reglementează diferite aspecte cu privire la persoana fizică (născut din căsătorie, din afara căsătoriei, minor, adoptat, capacitate de exercițiu, domiciliul, cetățenia, angajat etc.) și persoana juridică (înființare, organizare, patrimoniu, reorganizare, dizolvare etc.). Sub acest aspect, trebuie să sesizăm faptul că majoritatea normelor care alcătuiesc statutul („*condiția juridică*”) al persoanei fizice

^[1] N. Popa, *op. cit.*, p. 97.

^[2] Asemenea criterii sunt: metoda de reglementare, calitatea subiectelor, caracterul normelor, caracterul sancțiunilor etc.

^[3] Gh. Beleiu, *op. cit.*, p. 31 și urm.; I. Dogaru, *op. cit.*, p. 22, 23. Întrebarea este legitimă atât pentru exprimarea opiniei noastre, cât și pentru faptul că am inclus acest element în definiția formulată anterior. Vezi I.R. Urs, S. Angheni, *op. cit.*, p. 26.

^[4] A formula o definiție înseamnă a face un demers științific și logic pentru a stabili conținutul esențial al unei noțiuni. Definiția subsumează elementele caracteristice cu ajutorul **genului proxim** și al **diferenței specifice**. Adică urmează să definim dreptul civil prin raportare la alte ramuri de drept, în principal aparținând subsistemului dreptului privat, aflând astfel **obiectul** dreptului civil, și să evidențiem elementul specific de deosebire față de celelalte ramuri de drept, aflând astfel **metoda de reglementare** a dreptului civil. Pornind de la premisa că definiția reprezintă esența unei noțiuni și având în vedere criteriile de diferențiere a științelor, putem concluziona că pentru definirea dreptului civil sunt **necesare, dar și suficiente**, acele elemente care evidențiază obiectul de reglementare și metoda de reglementare. Sigur că multe alte trăsături caracteristice contribuie la diferențierea ori asemănarea dreptului civil cu alte ramuri de drept, dar acestea nu sunt de natură esențială pentru a fi incluse în însăși definiția dreptului civil, însă, astfel cum vom vedea, ele constituie criterii suplimentare de delimitare a obiectului de reglementare a ramurilor de drept, inclusiv a dreptului civil, de alte ramuri de drept.

ori al persoanei juridice aparțin dreptului civil și alcătuiesc conținutul unei importante instituții de drept civil, și anume „*Persoanele*”, respectiv „*Persoana fizică*” și „*Persoana juridică*”, dreptul civil constituind „**dreptul comun**” în materie și pentru alte ramuri de drept (dreptul comercial, dreptul familiei). În această ipoteză, s-ar putea susține că sintagma „*condiția juridică a persoanei fizice și a persoanei juridice*” este caracteristică pentru dreptul civil și trebuie reținută în definiție, deoarece dreptul civil reglementează cu titlu general condiția juridică (statutul, regimul) a persoanelor, ca participante la toate raporturile juridice. Dar o asemenea apreciere nu poate fi reținută, fiindcă înțelesul „**condiției juridice**” arătat în definițiile dreptului civil este altul, așa cum reiese din prezentarea celui de al doilea aspect.

Al doilea aspect, astfel cum precizează definițiile prezentate, circumstanțiază conținutul „condiției juridice a persoanelor fizice și a persoanelor juridice” la calitatea lor de **participanți la raporturile juridice civile**. Sub acest aspect, ar trebui să remarcăm faptul că fiecare ramură de drept conține anumite norme care reglementează „condițiile persoanelor” în calitatea lor de participanți la raporturile specifice ramurii respective. Iată, de exemplu, participanții la raporturile juridice specifice dreptului familiei trebuie să aibă calitatea de soț, părinte, tutore, rudă etc. Participanții persoane fizice, la raporturile care fac parte din obiectul dreptului muncii, trebuie să dețină calitatea de angajat, cadru militar permanent, membru cooperativ, iar angajatorul trebuie să îndeplinească anumite condiții specifice categoriei de persoane juridice din care face parte (regie autonomă, societate comercială, asociație, fundație, persoană de drept public etc.). Participanții la raporturile de drept comercial trebuie să aibă calitatea de comercianți etc. Toate aceste condiții speciale sunt reglementate de ramurile de drept respective și constituie trăsături esențiale ale subiectelor raporturilor juridice respective, dar, cu toate acestea, nu sunt evidențiate distinct în definirea ramurii de drept.

10. În concluzie, apreciem că elementul numit „*condiția juridică a persoanei fizice și a persoanei juridice*” în calitatea lor de participanți la raporturile civile este caracteristic pentru dreptul civil, ca de altfel și pentru alte domenii de drept, dar credem că nu este necesar să fie evidențiat ca element distinct în definiția dreptului civil, fiind implicit cuprins în obiectul de reglementare. Cu atât mai mult susținem această concluzie, cu cât subiectele raportului juridic de drept civil nu trebuie să îndeplinească nicio condiție specială, așa cum am văzut că se cer la alte ramuri de drept, fiind suficientă calitatea de persoană fizică sau persoană juridică.

Secțiunea a 2-a. Dreptul civil și unitatea dreptului privat după intrarea în vigoare a Codului civil în anul 2011

§1. O nouă abordare a reglementărilor raporturilor patrimoniale și nepatrimoniale

11. Legiuitorul civil, în reglementarea fundamentală a relațiilor private, renunță la dualismul tradițional, cod civil - cod comercial, și promovează concepția monistă, aducând sub cupola unei singure legiuri, Codul civil, atât relațiile specifice dreptului civil, cât și cele dintre profesioniști, dându-le o singură reglementare sub denumirea de **raporturi patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil** [art. 2 alin. (1) C. civ.]. Pe scurt, Codul civil reglementează într-un cadru juridic unitar raporturile de drept privat, în care titularii de drepturi și obligații sunt subiecte de drept civil. În esență, Codul civil subsumează ansamblul regulilor ce privesc raporturile patrimoniale și nepatrimoniale între persoane ca subiecte de drept civil.

Soluția adoptată de Codul civil, subordonată concepției moniste, de a integra în obiectul său și în conținutul său ansamblul dispozițiilor ce reglementează raporturile de drept privat îndeamnă la reflecție și la găsirea unor răspunsuri, mai ales cu privire la noțiunile de **drept civil, drept comercial și drept privat**.

În fapt, reintegrarea raporturilor juridice cu privire la persoane și la relațiile de familie în corpul Codului civil ni se pare firească și nu pune în discuție nici abandonarea „dualismului civil-comercial” și nici adoptarea concepției moniste^[1].

12. Ceea ce dă substanță concepției moniste asupra reglementării relațiilor sociale în raport cu „binomul civil-comercial” este caracterul unitar al reglementărilor esențial civile cu cele esențial comerciale, adică **unificarea acestor domenii de relații sociale** sub aspectul principiilor și normelor de reglementare într-un cadru juridic unitar și unic numit (drept privat, renunțându-se la dreptul civil și dreptul comercial). Nu discutăm aici succesul ori eșecul reglementărilor „unificate” specifice unor instituții juridice civile ori comerciale, nici calitatea redactării ori folosirii terminologiei juridice, nici includerea ori excluderea, mai mult sau mai puțin argumentată, a unor instituții de drept comercial în/din obiectul Codului civil și nici argumentele pentru necesitatea autonomiei dreptului comercial ori pentru unitatea dreptului privat^[2], ci ne rezumăm, aici și acum, la consecințele adoptării de către

[1] Reglementările privind persoanele și cele privind relațiile de familie au fost cuprinse inițial în Codul civil de la 1864 (art. 6-126 și art. 127-460), dar ulterior textele Codului civil au fost abrogate, fiind adoptate actele normative speciale cu privire la aceste domenii de relații sociale (Decretul nr. 31/1954 și Codul familiei), în timp ce raporturile juridice comerciale au fost reglementate distinct în Codul comercial.

[2] A se vedea, în acest sens: Gh. Buta, *Noul Cod civil și unitatea dreptului privat*, în M. Uliescu (coord.), *Noul Cod civil. Comentarii*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 15; S. Angheni, *Dreptul comercial – între dualism și monism*, în M. Uliescu (coord.), *op. cit.*, p. 40.

legiuitorului Codului civil a teoriei moniste asupra unor concepte fundamentale ale dreptului care trebuie asimilate în doctrina juridică, cum sunt: „domeniu de relații sociale”, „ramură de drept”, „dreptul civil ca ramură de drept”, „dreptul privat ca ramură de drept” sau dreptul civil ca „știință de ramură în sistemul de drept” și altele.

13. Așadar, reușită sau nu, implementarea concepției moniste, adică unificarea dreptului privat, a fost realizată prin Codul civil intrat în vigoare în anul 2011. Obiectul Codului civil cuprinde dispoziții care reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil [art. 2 alin. (1) C. civ.]. Dispoziția generală de mai sus este preluată și circumscrisă în art. 3 alin. (1) C. civ. și **raporturilor dintre profesioniști ori dintre aceștia și alte subiecte de drept civil**^[1]. O primă concluzie este aceea că ansamblul de norme juridice cuprinse în Codul civil se aplică deopotrivă raporturilor patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane fizice și juridice ca subiecte de drept civil. În acest fel, Codul civil are rolul de „lege generală”, de „drept comun” aplicabil în toate domeniile la care se referă litera ori spiritul dispozițiilor sale [art. 2 alin. (2) C. civ.].

14. Cu toate neajunsurile și imperfecțiunile sale privind cuprinderea în obiectul său de reglementare a relațiilor comerciale, subliniem încă o dată, în considerarea art. 2 alin. (2) C. civ., că dispozițiile Codului civil constituie dreptul comun și în materia raporturilor comerciale. Expresia „*pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale*” din art. 2 alin. (2) C. civ. ne formează convingerea juridică asupra faptului că **suntem în prezența unui drept privat unitar** cu aplicabilitate generală, de „drept comun” și în raporturile comerciale. Faptul că anumite instituții comerciale ca societățile comerciale (actualele societăți reglementate de Legea nr. 31/1996), insolvența, transporturile etc. rămân reglementate prin acte normative cu caracter special nu știrbește caracterul de drept comun al Codului civil, deoarece aceste acte normative nu exced nici „domeniului” și nici „spiritului” la care se referă dispozițiile Codului civil. Niciun act normativ care reglementează relații de tipul acelor la care se referă art. 3 C. civ. nu este în afara domeniului la care se referă, cel puțin, spiritul dispozițiilor cuprinse în obiectul Codului civil.

^[1] După cum prevede art. 3 alin. (2) C. civ., sunt profesioniști toți cei care „exploatează o întreprindere”, iar potrivit alin. (3) din același articol, „constituie exploatarea unei întreprinderi executarea sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii, indiferent dacă are sau nu un scop lucrativ”. Noțiunea de profesionist include, conform art. 8 din Legea nr. 71/2011, categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale. Apreciem că atât noțiunea de profesionist, cât și aceea de „exploatare a unei întreprinderi” sunt nefericite folosite, iar precizările din art. 8 din Legea nr. 71/2011 aduc și alte confuzii în ceea ce privește noțiunea de profesionist. Poate că un „comerciant” nu este un „întreprinzător”, după cum acesta din urmă nu este un „agent economic”, după cum înstrăinarea de bunuri nu intră în sfera „prestării de servicii”; toți profesioniștii exploatează o întreprindere; o clarificare a acestor termeni este necesară.

§2. Corelațiile dintre dreptul civil și dreptul privat

2.1. Ramură de drept civil sau ramură de drept privat?

15. În contextul reglementărilor actuale, **ne întrebăm dacă mai putem vorbi de existența ramurii de drept civil sau vorbim de existența domeniului de relații de drept civil care, alături de relațiile de drept comercial, alcătuiesc ramura de drept privat.**

În doctrină au fost exprimate opinii cu privire la definirea și existența dreptului civil ca ramură a dreptului privat. Astfel, într-o opinie, este definit dreptul civil explicit **ca ramură a dreptului privat** care reglementează raporturile patrimoniale și personal nepatrimoniale dintre persoanele fizice și juridice, aflate într-o poziție de egalitate juridică^[1], iar în altă opinie, fără a cuprinde în definiția dreptului civil noțiunea de ramură a sistemului privat, se face referire **la dreptul civil ca ramură de drept**^[2], definindu-l ca „*ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică*”.

16. Apreciem că abrogarea Codului familiei, a Codului comercial și a Legii nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat, urmată de reglementarea acestor raporturi în Codul civil, a condus la dispariția, ca ramuri de drept, a dreptului familiei, a dreptului comercial și a dreptului internațional privat^[3]. Precizăm însă că abrogarea acestor coduri nu a fost cauzată de dispariția raporturilor juridice și a normelor juridice care reglementează aceste relații. Dimpotrivă, ca efect al politicii legislative, normele juridice aparținând dreptului familiei, dreptului comercial și dreptului internațional privat au fost reunite în **Codul civil, care reglementează într-un cadru juridic unitar raporturile patrimoniale și nepatrimoniale private și care împreună alcătuiesc ramura de drept privat.** Din considerente didactice și pedagogice, fostele ramuri de drept își păstrează calitatea de discipline juridice distincte în cadrul instituțiilor de învățământ superior. În viziunea actualului Cod civil, normele sale reglementează **domenii de relații sociale patrimoniale și nepatrimoniale între subiecte de drept civil care constituie dreptul comun pentru domeniile de reglementare** [art. 2 alin. (1) și (2) C. civ.] (domeniul civil, domeniul familiei, domeniul comercial, domeniul internațional privat).

2.2. Există identitate între dreptul civil și dreptul privat?

17. Dispozițiile Codului civil sunt de aplicare generală, în sensul că reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale, inclusiv raporturile dintre

^[1] C.T. Ungureanu, *op. cit.*, p. 2. În concepția autoarei, dreptul civil este o ramură a dreptului privat, mai exact baza acestuia.

^[2] G. Boroi, C.A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 1.

^[3] Pentru o opinie contrară, a se vedea C.T. Ungureanu, *op. cit.*, p. 3.

profesioniști și dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil. Astfel, după cum se știe, un raport juridic, de orice natură, se naște, se modifică ori se stinge între titularii de drepturi și obligații, între părțile raportului juridic. După cum reiese din interpretarea sistematică a prevederilor art. 2 și art. 3 C. civ., **dispozițiile Codului civil sunt de aplicare generală pentru toate raporturile patrimoniale și nepatrimoniale pe care le reglementează**, iar părțile (titularii de drepturi și obligații), indiferent de calitatea lor, sunt numite **subiecte de drept civil** [art. 2 alin. (1) și art. 3 alin. (1) C. civ.].

18. Astfel cum este elaborat Codul civil, în temeiul concepției moniste, el unește legislația privată specifică dreptului civil, dreptului comercial, dreptului familiei și dreptului internațional privat. Practic, suntem în prezența unui singur cod, denumit Cod civil, care este de aplicabilitate generală^[1], având calitatea de drept comun pentru domeniile de relații reglementate (civil, comercial, de familie, internațional privat). Față de cele arătate, în opinia noastră, putem spune că **dreptul privat este ramură de drept care reglementează domeniile de relații sociale patrimoniale și nepatrimoniale dintre subiecte de drept civil**. Ramura de drept privat sau, mai simplu, **dreptul privat cuprinde domeniul de drept civil, domeniul dreptului comercial, domeniul dreptului familiei, domeniul dreptului internațional privat**^[2].

19. Codul civil actual cuprinde un ansamblu de reguli care constituie dreptul comun în materia raporturilor patrimoniale și nepatrimoniale private.

În aceste condiții, dreptul civil reprezintă un domeniu de relații reglementate de Codul civil alături de alte domenii de reglementare, așa cum arătam mai sus. Cu toate acestea, sintagma „drept civil” poate fi utilizată, în opinia noastră, într-un

[1] În concepția legiuitorului de la 1864, în sistemul de drept privat, dreptul civil era dreptul comun, în comparație cu dreptul comercial, un drept privat special. Calificarea dreptului comercial ca ramură de drept a sistemului privat a fost pusă în evidență chiar de dispozițiile legale. Astfel, Codul comercial, intrat în vigoare la 1 septembrie 1887 și abrogat odată cu intrarea în vigoare a Codului civil actual, prevedea expres: „*În comerț se aplică legea de față. Unde ea nu dispune, se aplică Codul civil*”.

[2] Extinderea obiectului de reglementare al dreptului civil la raporturile dintre profesioniști privește materia obligațiilor civile izvorâte din contracte și pe cea a contractelor speciale. Instituția persoanelor și instituția prescripției extinctive aparțineau dreptului civil, deși erau reglementate de legi speciale (Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice; Decretul nr. 167/1958 privind prescripția extinctivă). Dreptul familiei s-a desprins artificial din dreptul civil în anul 1954, odată cu adoptarea Codului familiei. În concluzie, în ceea ce privește aceste două domenii – dreptul familiei și dreptul comercial –, Codul civil actual, cuprinzând norme juridice cu incidență în acest domeniu, nu face altceva decât să se reîntoarcă la poziția inițială sau, mai plastic, „la normalitate” (a se vedea I. Reghini, Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 8-9).

Concepția monistă unitară a Codului civil nu este decât o „*întoarcere la trecut*”, în contextul în care, în doctrina mai veche, dreptul civil era privit ca drept privat în general, reglementând raporturile frecvente și obișnuite și actele dintre particulari (M.B. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 17; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. I, Ed. „Națională” S. Ciornei, București, 1928, p. 14.

dublu sens: **într-un sens larg**, care cuprinde toate drepturile izvorâte din reglementarea relațiilor private de către Codul civil. În acest sens, **punem semnul egal între „drept civil” și „drept privat” ca drepturi subiective**. Toate drepturile ce se nasc din raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre **subiecte de drept civil** sunt drepturi civile. În același timp, sunt și drepturi private, pentru că se nasc între subiectele de drept ce se află pe poziție de egalitate. **Într-un sens restrâns**, dreptul civil **cuprinde drepturile izvorâte din raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane fizice, dintre persoane juridice și dintre persoane fizice și persoane juridice** care nu au calitatea de profesioniști.

20. Ceea ce este specific tuturor drepturilor civile care alcătuiesc categoria mai largă a drepturilor private este poziția de egalitate juridică a subiectelor de drept. În realitate, poziția de egalitate juridică a subiectelor de drept civil este caracteristică tuturor raporturilor juridice patrimoniale și nepatrimoniale reglementate de Codul civil și le diferențiază de raporturile juridice de drept public, în care cel puțin unul dintre subiecte reprezintă autoritatea publică, fiind purtătorul puterii de stat.

21. În configurația juridică a reglementărilor cuprinse în Codul civil, putem vorbi de ramura de drept privat și de știința ramurii de drept privat. **În cadrul ramurii de drept privat sunt cuprinse domeniile: drept civil propriu-zis; drepturile izvorâte din relațiile de familie, drepturile izvorâte din relațiile dintre profesioniști și cele izvorâte din relațiile private (civile) cu elemente de extraneitate.**

Față de cele expuse, dreptul civil este cuprins în ramura de drept privat, respectiv în știința de ramură a dreptului privat.

22. Ca urmare, dreptul civil, ca știință juridică și ca ansamblu unitar de norme ce reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane ca subiecte de drept civil, se studiază la disciplina „Drept civil”, ca disciplină juridică distinctă în cadrul științei și, respectiv, ramurii de drept privat. În același timp, normele juridice ce reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre profesioniști ca subiecte de drept civil se studiază la disciplina juridică „Drept comercial”, după cum raporturile izvorâte din relațiile de familie se studiază la disciplina „Dreptul familiei”, iar raporturile civile, comerciale, precum și alte raporturi de drept privat cu elemente de extraneitate se studiază la disciplina „Drept internațional privat”.